

Citation: Şencan H. & Fidan Y. & Bayraktar O. (2018), Cinsiyet Değişkenine Göre, Özellik Temelli Duygusal Zekânın Öz-Saygınlık Faktörü Üzerine Etkisi, BMIJ, (2018), 6(2): 361-389 doi: <http://dx.doi.org/10.15295/bmij.v6i2.251>

CİNSİYET DEĞİŞKENİNE GÖRE ÖZELLİK TEMELLİ DUYGUSAL ZEKÂNIN ÖZ-SAYGINLIK FAKTÖRÜ ÜZERİNE ETKİSİ

Hüner ŞENCAN¹

Yahya FİDAN²

Osman BAYRAKTAR³

Received Date (Başvuru Tarihi): 30/05/2018

Accepted Date (Kabul Tarihi): 28/06/2018

Published Date (Yayın Tarihi): 02/09/2018

ÖZ

Amaç. Araştırmada öğrencilerin özellik temelli duygusal zekâ puanlarının öz-saygınlık değerlemeleri üzerindeki etkisi belirlenmek istenmiş, cinsiyet faktörüne göre bu etkinin ne şekilde bir gelişme ortaya koyduğu saptanmaya çalışılmıştır. *Yöntem.* Çalışmada 175 öğrenciden veri toplanmış 171'i üzerinde analiz yapılmıştır. Duygusal zekâyı ölçmek için NHS Duygusal Zekâ ve öz-saygınlığı ölçmek için Rosenberg Öz-Saygınlık Ölçeği kullanılmıştır. İki kavramsal yapı arasındaki ilişkileri ve/veya etkiselliği belirlemek için korelasyon, regresyon analizi, t-testi ve ANCOVA yöntemlerinden yararlanılmıştır. *Bulgular.* Araştırma sonucunda duygusal zekânın öz-saygınlığı yordamada etkisinin olmadığı ve ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlı bulunmadığı anlaşılmıştır ($R^2 = 0,00$). Etkisellik önerti değişken cinsiyet faktörünün kadın ve erkek düzeylerinde de çıkmamıştır. *Sonuç.* Araştırmanın temel hipotezi olan duygusal zekânın öz-saygınlık puanları üzerinde etkili olduğu savı istatistiksel olarak kanıtlanamamıştır. Önerti değişken cinsiyet faktörünün düzeylerine göre yapılan hiyerarşik regresyon analizinde de etkisellik ilişkisi bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Duygusal Zekâ, Özellik Temelli Duygusal Zekâ, Öz-saygınlık, Rosenberg Öz-Saygınlık Ölçeği, NHS Duygusal Zekâ Ölçeği.

JEL Kodları: M12, M19

¹ Prof. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi, hsencan@ticaret.edu.tr

² Prof. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi, yfidan@ticaret.edu.tr

³ Doktor Öğr. Üyesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, obayraktar@ticaret.edu.tr

<http://orcid.org/0000-0001-5147-8344>

<http://orcid.org/0000-0002-5012-3629>

<http://orcid.org/0000-0003-2502-3578>

IMPACT OF THE TRAIT- BASED EMOTIONAL INTELLIGENCE ON SELF-ESTEEM FACTOR ACCORDING TO GENDER FACTOR

ABSTRACT

Goal. In the research, it was tried to determine the effect of the trait-based emotional intelligence scores on self-esteem evaluations, and it was attempted to determine how this effect evolved according to the gender factor. Method. 175 students participated in the study and analysis were made on 171 of these participants. To measure emotional intelligence, NHS Emotional Intelligence Scale was used and The Rosenberg Self-Esteem scale was used to measure self-esteem. Correlations, regression analysis, t-test and ANCOVA methods were used to determine the relationship and / or effect between two conceptual structures. Findings. As a result of the research, it was understood that emotional intelligence had no effect on the self-esteem as the relations of concepts were not statistically significant ($R^2 = 0.00$). In addition, no effect was found at the female and male levels of the variable gender factor. Results. The argument that emotional intelligence, which is the basic hypothesis of the research, is effective on self-esteem scores has not been proved statistically. In the hierarchical regression analysis, which is based on the level of the gender factor, there was no relationship or effect.

Keywords: Emotional intelligence, Trait-based Emotional Intelligence Self-esteem, The Rosenberg Self-Esteem Scale, NHS Emotional Intelligence Scale.

JEL Codes: M12, M19

1. GİRİŞ

Duygusal zekâ (DZ) kavramsal yapısı son yıllarda çok sayıda araştırmaya konu olmuştur. Duygusal zekâ ve akademik başarı ilişkisi, duygusal zekâ-gerilim ilişkisi (Ciarrochi, PDeane, & Anderson, 2002), duygusal zekâ-iş başarısı ilişkisi (Rosete & Ciarrochi, 2005), duygusal zekâ-liderlik ilişkisi, DZ-işbirliği ilişkisi, DZ-çevre oluşturma ilişkisi bunlardan sadece bir kaçıdır. Son yıllarda öğrencilerin duygusal zekâları ile onların öz-saygınlıkları (ÖS) arasındaki ilişkilerin tanımlanması araştırmacıların ilgisini çekmeye başlamıştır. Öğrenciler üzerinde yapılan duygusal zekâ ve öz-saygınlık ilişkisini sorgulayan araştırmalarda “ders başarısı” değişkeninin de bir faktör olarak inceleme kapsamına alındığı görülmektedir. Buradaki varsayım; duygusal zekânın öz-saygınlığa ve öz-saygınlık faktörünün de başarıya neden olacağı şeklindedir. Bu araştırmada “başarı” faktörü ihmal edilerek duygusal zekâ ve öz-saygınlık ilişkilerinde cinsiyet faktörünün etkisi ele alınmak istenmiştir. Alan yazında bu konuya doğrudan veya dolaylı olarak değinen çok sayıda araştırma vardır. Alan yazın değerlemesinde bu araştırmalara değinilmiş ve elde edilen bulgular özet olarak verilmiştir.

2. LİTERATÜR İNCELEMESİ

2.1. Duygusal Zekâ

Duygusal zekâ (DZ); bireyin kendisinin ve çevresindeki insanların duygularını anlaması, onları koordine etmesi ve yönetmesi anlamına gelir (Hasanvand & Khaledian, 2012). Kavramı 1990’lı yıllarda bilim dünyasına tanıtan Mayer ve Salovey duygusal zekâyı, bireyin

aklını kullanarak duygusal ilişkilerini geliştirme yeteneği olarak tanımlamışlardır (Bibi, Saqlain, & Mussawar, 2016). Mayer ve Salovey'e göre duygusal zekâ üç uyumcul yetenek ile kendisini belli eder: Kişinin duygularını tanıması ve ifade etme yeteneği, duyguları düzenleme yeteneği ve sorun çözmeye duyguları kullanma yeteneği (Bukhari, Fatima, Rashid, & Saba, 2017; Itzkovich & Dolev, 2017). Birinci ve ikinci yetenek bireyin kendisi ve diğerleriyle olan ilişkilerinde kullanılırken üçüncü yetenek sadece sorun çözme durumlarıyla ilgilidir.

Kimi yazarlara göre duygusal zekâ öğrenilebilir ve güçlendirilebilir iken diğerlerine göre, doğuştan gelen bir özelliktir (Tajeddini, 2014). Rosete ve Ciarrochi (2005)'e göre DZ zaman içinde gelişir ve kişinin IQ puanlarıyla ilgilidir. Konunun öncülerinden olan Goleman, duygusal zekâyı belirli kişilik özellikleriyle açıklamıştır. Ona göre iyimserlik, uyum ve güdülenme özelliği duygusal zekanın önemli göstergeleridir (Mayer & Cobb, 2000). Bir başka çalışmada duygusal zekânın, uyum becerilerinden meydana geldiği belirtilmiş ve bunun yanında kişinin duygularının ve ilişki kurma kabiliyetinin farkında olması olarak tanımlanmıştır (Erdoğan, 2008). Alison ve d. (2018) tarafından kişiliğin DZ bölümünün dört faktörden oluştuğu ileri sürülmüştür. Bunlar; kendini iyi hissetme (kendinden memnun olma, faaliyetlerine güvenme, tatmin olma), sosyallik (sosyal çevrelerde iyi insan ilişkilerine sahip olma) kendini kontrol edebilme (dış baskılar karşısında arzu ve isteklerini denetleyebilme) ve duyguları tanımadır (kişinin kendisinin ve diğerlerinin duygularını tanıyarak ilişkileri başarılı bir şekilde sürdürebilmesi) (Bacon, Lenton-Maughan, & May, 2018). Diğer kişilik özellikleriyle ve boyutlarıyla ilişkili olmasına karşın DZ'nin ayrı ve farklı bir kişilik özelliği olduğu düşünülmektedir.

Çeşitli araştırmacılar DZ'yi "performansa dayalı testler" veya "öz-bildirime" dayanan envanterlerle ölçmeye çalışmışlardır. Araştırmacılar duygusal zekâ ile ilgili bir araştırma yapmaya karar verdiklerinde hangi ölçüm aracının kullanılmasının daha doğru olacağı konusunda kendilerini güçlük içinde hissederler. Bunun nedeni çok sayıda ölçüm aracından amaçlarına uygun olanı nasıl saptayacakları konusunda kriterlerin bulunmamasıdır. Seena & Sundaram'ın bildirdiğine göre DZ'yi ölçmek için sık kullanılan ölçüm araçlarından bazıları şunlardır: *Emotional Intelligence Inventory (EII)*. Immanuel Thomas ve Sushama (2003) tarafından geliştirilmiştir ve ölçekte 50 madde vardır. Maddelerin 29 tanesi pozitif ve 21 tanesi negatif içeriklidir. İkincisi *Spiritual Intelligence Self Report Inventory (SISRI)* adlı ölçüm aracıdır. David King (2007) tarafından geliştirilmiş geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Ölçek 24 maddeli ve dört boyutludur. Üçüncüsü *Child and Youth Resilience Measure (CYRM-28)* isimli envantere ve 28 maddelidir (Seena & Sundaram, 2018). Bir başka

ölçüm aracı 16 maddeli *Wong and Law Emotional Intelligence Scale (WLEIS)* adlı envanterdir. Ölçek 2002 yılında Wong ve Law tarafından geliştirilmiştir. Duygusal zekâyı dört boyut altında ölçer ve bunlar şu şekildedir: kendi duygularını değerlendirme, diğerlerinin duygularını değerlendirme, duyguları kullanma ve duyguları düzenleme (Kong, 2017b). Sharma'nın (2011) geliştirdiği bir başka ölçüm aracı *Emotional Intelligence Test (EIT)* başlıklıdır ve beş alanda saptanan 60 maddeden oluşur (Honmore & Jadhav, 2017). Başlangıçta duygusal zekâ olgusunun geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçülebilecek bağımsız bir “kavramsal yapı” olmadığı düşünülmeye karşın, yapılan çok sayıda araştırma bulgularının birikmesiyle diğer psikolojik özellikler ve yapılarda olduğu gibi duygusal zekânın da güvenilir ve geçerli bir şekilde ölçülebileceği saptanmıştır (Schutte & Malouff, 2012).

Duygusal zekânın ölçümünde iki farklı yöntemin kullanılıyor olması giderek daha net çizgilerle ayrışmaya başlamıştır. Bir ölçüde örtüşüyor olsalar da “performans temelli” ölçümlerle “öz-bildirim temelli” ölçümlerden elde edilen sonuçları karşılaştırırken dikkatli olunması gerekmektedir. Öz-bildirimli ölçümlerde DZ yetenek ve özellikleri kişisel algıya dayalı olarak belirlenmeye çalışılırken, performans temelli ölçümlerde “fiili maksimum performans testlerinin sonuçları” esas alınmaktadır (Petrides & Furnham, 2006a). DZ'nin madde örneklem alanının kesin çizgilerle belli olmaması ve maddeleştirmenin büyük ölçüde ölçüm yöntemine bağlı olması “özellik temelli duygusal zekâ” ölçüm yaklaşımı ile “bilgiyi işleme temelli ölçüm” yaklaşımının ayrışmasını gerektirmiştir (Petrides & Furnham, 2000b).

Hayata güçlü bir şekilde hazırlanmaları için gençlerin duygusal zekâları önemlidir. Tajpreet & Maheshwari (2015)'in çalışmasında çeşitli araştırmalara atıfta bulunarak gençlerin %52 ile %62 arasında değişen oranlarda “zayıf duygusal zekâyâ” sahip oldukları belirtilmiştir. Yapılan araştırmalarda sadece duygusal zekâ ve duygulara katılma “testlerinde” değil, öz-bildirime dayalı olan Emotional Quotient Inventory (EQ-i), Empathy Quotient, Interpersonal Reactivity Index (IRI), Emotional Awareness (LEAS) gibi envanterlerde de kadınların erkeklere göre elde ettikleri puanların daha yüksek olduğu bulunmuştur (Fischer, Mariska, & Broekens, 2018; Salavera, Usan, & Jarie, 2017). Fakat bu sonuçların *duyguları tanıma performansına* gerçek anlamda yansıyor yansımadağı tartışma konusudur. Önceki araştırmalarda bu konuda küçük derecede bir farklılıktan orta derecede farklılığa kadar kadınların daha avantajlı olduğu çıkmış olmasına karşın son zamanlarda yapılan araştırmalarda bu farklılık tam anlamıyla ortaya konamamıştır (Fischer, Mariska, & Broekens, 2018). Böyle olunca kadınların hangi koşullarda erkeklerden daha yüksek duygudaşlık ve duygusal zekâ durumu sergiledikleri başka bir araştırma konusu olarak ortaya çıkmıştır. Bir araştırmada

erkeklerin kadınlara göre kendilerini duygusal zekâ açısından daha başarılı gördükleri bulgusuna erişilmiştir (Salavera, Usan, & Jarie, 2017). Chu'nun (2002) yaptığı bir araştırmada erkekler kadınlardan daha yüksek duygusal zekâ puanları elde ettikleri görülmektedir (Katyál & Awasthi, 2005). Kimi araştırmacılar kadınların sahip oldukları neşe, sevinç, bağlılık, sıcak davranma, kendini iyi hissetme gibi duyguların erkeklere göre daha güçlü olduğunu ve onların bu duyguları daha sık kullandıklarını ortaya koymuşlardır. Bu araştırmacılara göre kadınlar daha dışavurumcudurlar ve duygulara karşı daha hassas davranmaktadırlar (Ożańska-Ponikwia, 2017). Diğer araştırmacılar ise kadınların pozitif duygular kadar negatif duyguları da erkeklere oranla daha açık ve sık gösterdiklerini belirlemiştir (Fischer & Manstead, 2000).

2.2. Öz-Saygınlık

Öz-saygınlık, bireyin yaptığı değerlendirme sonucunda kendisinden memnun olması ve kendisine saygı duyması halidir. Birey kendisini değerli hissederek sosyal çevresine ve hayatın diğer yönlerine uyum sağlar ve dengeli bir yaşama sahip olur (Cheung, Cheung, & Hue, 2015). Öz-saygınlık kişinin sosyal ve fiziksel şartlarına göre değişkenlik gösterir ve özellikle gençlik yıllarında önem kazanmaktadır. Öz-saygınlık, kişinin sahip olduğu “değere” ilişkin gerçekleştirdiği bir yargıdır (Babu, 2008). Rahimi'nin Thomson'dan aktardığına göre kadınların öz-saygınlık düzeyleri erkeklerden daha yüksektir (Rahimi, 2016). Öz-saygınlık bireyin zafer, başarı, gurur, ümitsizlik veya utanç gibi duygularıyla ilgilidir (Tajeddini, 2014). En genel tanımlamayla öz-saygınlık benliğin olumlu veya olumsuz olarak değerlendirilmesidir.

İlgili kuramsal açıklamaların çoğunda, öz-saygınlık kişinin kendisini aynada görmesi olgusuna benzetilmektedir (Heatheron & Wyland, 2003). Öz-saygınlıkla ilgili çok sayıda ölçüt ve model olmasına karşın üzerinde anlaşma sağlanmış bir öz-saygınlık tanımı yoktur (Lonnqvist, et al., 2009). Rosenberg (1965), öz-saygınlığı kişinin kendi değeri hakkındaki yargısı olarak tanımlamaktadır. Bu kurama göre öz-saygınlık üç temel ilkedен oluşmaktadır: Başkalarının değerlendirme ilkesi, sosyal karşılaştırma ilkesi ve kişinin kendisini değerlendirme ilkesi (Hajek & König, 2017; Johnson, 2012). Rosenberg, öz-saygınlık kavramını üç bölümde incelemektedir: (a) Mevcut saygınlık; bireyin sahip olduğu belirgin kişilik ve fiziksel özellikleridir. (b) Arzu edilen saygınlık; bireyin arzu ettiği ve ulaşmak istediği yönlerdir. (3) Sunulan saygınlık; kişinin kendini toplumsal veya kültürel açıdan kabul edilen eylem ve davranış kurallarına uygun yollardan ve arzu edilen imajı bırakacak şekilde sunmasıdır (Tukuş, 2010). Başka bir tanımda, öz-saygınlık kavramına bireyin gelecekte neler yapabileceğine ilişkin kişisel inançları da eklenmektedir (Heatheron & Wyland, 2003).

Öz-saygınlık ile ilgili diğer kuramsal açıklamalarda kişinin içinde yetiştiği kültüre, normlara, değerlere ve toplumun önemine vurgu yapılmaktadır. Örneğin, sosyometri kuramında öz-saygınlık, toplumsal dışlanma olasılığının göstergesi olarak işlev görmektedir. Kişiler bu olasılığı artıracı davranış gösterdiklerinde toplumdan dışlanırlar ve öz-saygınlıklarında azalma hissederler (Heatherton & Wyland, 2003). Sosyometri kuramı, öz saygınlığın toplumsal doğasını aydınlatmakta; onu bir sosyometri veya kişinin başkaları tarafından nasıl kabul edildiğini gösteren psikolojik bir gösterge olarak kabul etmektedir. Bu göstergeler, insanlara kurdukları toplumsal bağları koruma konusunda yardımcı olmaktadır (Chung, Hutteman, Aken, & Denissen, 2017). Birey ve sosyal çevre arasındaki bilginin aktarımı öz saygınlığın oluşmasında önemli bir özellik olarak görülmektedir (Zeigler-Hil, Besser, Myers, Southard, & Malkin, 2012).

Öz-saygınlık sabit ve değişmez bir değerlendirme olmayıp bireyin hayat döngüsü içinde dalgalanmalar gösterebilir. Araştırmacılar öz-saygınlıkta uzun dönemde meydana gelen değişimlerle kısa dönemli dalgalanmaları birbirinden ayırmaktadırlar (Webster, Smith, Brunell, Paddock, & Nezlek, 2016). Öz-saygınlık, zaman ve bağlam itibarıyla genelde orta karar durumunda bulunmaktadır. Çocukluktan ergenliğe, ergenlikten gençliğe geçiş aşamalarında değişkenlik göstermektedir (Chung, Hutteman, Aken, & Denissen, 2017). Amerika’da üniversite öğrencileri arasında yapılan bir araştırmada öz-saygınlığın yedi yılı aşan bir süre boyunca stabil olduğu bulgusuna erişilmiştir (Piccolo, 2008).

Öz-saygınlığı saptamak için değişik nitelikte ölçekler geliştirilmiştir. Yapılan bir araştırmada 33 ölçek arasından beşi en başarılı ölçüm araçları olarak değerlendirilmiştir: Rosenberg Öz-Saygınlık Ölçeği (RBSÖ), Janis-Field Yetersizlik Duygular Ölçeği, Coopersmith Öz-Saygınlık Envanteri ve Tennessee Öz-Kavram Ölçeği. Bunların içinde Rosenberg’in ölçeği öz-saygınlık durumunu genel çerçevede ölçmektedir. Diğerleri çok boyutlu ölçekler olup öz-saygınlığın belirli duygusal boyutları üzerinde durur (Heatherton & Wyland, 2003). Dünyada öz-saygınlığı ölçmede yaygın olarak Rosenberg Öz-Saygınlık Ölçeği (RBSÖ) kullanılmıştır (Webster, Smith, Brunell, Paddock, & Nezlek, 2016; Zeigler-Hil, Besser, Myers, Southard, & Malkin, 2012).

Öz-saygınlık, uygulamada farklı meslek gruplarıyla ve farklı değişkenlerle ilişkilendirilerek araştırmalara konu olmuştur. Referans verilen araştırmaların tümünde öz-saygınlığı ölçme aracı olarak RBSÖ kullanılmıştır. Türkiye’de üniversite öğrencileri arasında yapılan bir araştırmada, öz-saygınlık ile gerilim arasında negatif yönlü, akademik başarı ile öz-saygınlık arasında pozitif yönlü bir ilişki saptanmıştır (Sarı, Bilek, & Çelik, 2018). Çin’de

üniversite öğrencileri arasında, sosyal destekle öz-saygınlık arasında pozitif yönlü, öz-saygınlık ile akademik başarı arasında pozitif yönlü; öz-saygınlık ile duygusal tükenmişlik arasında negatif ilişki olduğu saptanmıştır. Öz-saygınlık hem sosyal destek ve akademik başarı ilişkisinde hem de sosyal destek ve duygusal tükenmişlik ilişkisinde aracılık rolü oynamaktadır (Lia, Hana, Wangb, Sunc, & Chengd, 2018). Çin’de üniversite öğrencileri arasında yapılan bir araştırmada, “öz-saygınlık” faktörünün “sosyal destek” ile “yaşam tatmini” arasında “aracılık rolü” oynadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgu birçok başka araştırmada da doğrulanmıştır (Kong, Zhao, & You, 2012). Amerika’da, üniversite öğrencileri arasında yapılan bir araştırmada öz saygınlığın hem güdülenme faktörü hem de duygusal değişkenlerle ilişkili olduğu bulgularına ulaşılmıştır (Chen, Gully, & Eden, 2004).

Üniversite öğrencileri arasında gerçekleştirilen bir başka araştırmada öz saygınlığın yüksek gelir ve itibarla ilişkili olduğu saptanmıştır (Piccolo, 2008). Çerkez (2011), Türkiye’de üniversite öğrencileri arasında gerçekleştirdiği bir araştırmada olumsuz değerlendirmelerden korkunun öz-saygınlığın belirleyicilerinden biri olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Norveç’te 13-18 yaş grubunu kapsayan bir araştırmada depresyon ve gerilimle öz-saygınlık arasında negatif ilişki olduğu saptanmıştır (Moksnes & Espnes, 2012). Aynı araştırmada erkeklerde, kızlara göre öz-saygınlık ortalamasının daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Çin’de üniversite öğrencileri arasında gerçekleştirilen bir başka araştırmada (Zou, 2014), Öz-saygınlık ve sosyal desteğin duygusal zekâ ve yalnızlık arasında “tam aracılık” rolü gördüğü bulunmuştur. Aynı araştırmada duygusal zekâ ile yalnızlık arasındaki ilişkide sosyal desteğin öz-saygınlıktan daha önemli olduğu sonucu elde edilmiştir. İran’da kadın üniversite öğrencileri arasında yapılan araştırmada (Vahedi & Yari-Sis, 2016) yabancılaşma ile öz-saygınlık arasında negatif ilişki olduğu saptanmıştır.

Almanya’da bireylerin kendi öz-saygınlıklarını değerlendirmeleri ile kendilerinin belirledikleri başka iki kişinin onların öz-saygınlıklarını değerlemelerine yönelik araştırmada kişilerin öz-saygınlık konusundaki değerlemeleri ile onları yakından tanıyan kişilerin onların öz-saygınlık durumlarını değerlendirmeleri yüksek derecede uyumlu çıkmıştır (Hirschmüller, Schmukle, Krause, Back, & Egloff, 2017).

Cinsiyet faktörünün düzeylerine göre öz-saygınlık durumunu belirlemeye yönelik araştırmalarda, kadınlar ve erkeklerin öz-saygınlıkların temelini oluşturan birincil kaynakta birbirlerinden ayrıldıkları ortaya konulmuştur. Kadınlar, insanlar arası ilişkilerden; erkekler ise nesnel başarılarından daha çok etkilenmektedir. Yüksek öz-saygınlık duygusuna sahip erkekler ileride daha başarılı performans davranışları ortaya koymayı öngörürlerken, yüksek öz-

saygınlık duygusuna sahip kadınlar ileride toplumsal davranışlarda daha başarılı olacakları düşüncesindedirler (Heatheron & Wyland, 2003).

2.3. Özellik Temelli Duygusal Zekâ ve Öz-Saygınlık İlişkileri

Alan yazında özellik temelli duygusal zekâ ile öz-saygınlık arasındaki ilişkileri ele alan araştırmaların sayısı artış gözlenmektedir. Bibi, Saqlain, & Mussawar (2016), Pakistan'daki üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada özellik temelli duygusal zekâ ile öz-saygınlık arasında pozitif bir ilişki saptamışlardır. Tajpreet & Maheshwari (2015), çeşitli araştırma sonuçlarına dayalı olarak olumlu ruh hali ve yüksek öz-saygınlığın duygusal zekâ ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. 30 erkek ve 30 kadın lise öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada kadınlar ile erkeklerin duygusal zekâ puanları karşılaştırıldığında erkeklerin DZ puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır (Sujatha, 2015). Tamannaifar, Sedighi ve Salami, (2010) DZ, Benlik kavramı ve akademik başarı arasındaki ilişkileri araştırmışlardır. Bir başka çalışma Kong, Jingjing, & You, (2012) adlı araştırmacılar tarafından yapılmış ve bu araştırmada tahmin ve sonuç değişkenleri arasında öz-saygınlık faktörü aracı değişken olarak değerlendirilmiştir. Bir diğer araştırma Cheung, Cheung, & Hue, (2015) tarafından yapılmıştır ve gencin öz-saygınlığının belirlenmesinde duygusal zekâ faktörüne merkezi bir rol verilmiştir (s.66). Özetlemek gerekirse *duygusal zekâ ve öz-saygınlık İlişkileri* hem cinsiyet faktörü çerçevesinde incelenmiş hem de değişik faktörler aracı değişken olarak ele alınarak bu ilişkilerin ne şekilde etkilendiğine bakılmıştır.

3. YÖNTEMBİLİM

3.1. Araştırmaya Gereksinim Duyulma Nedeni

Cinsiyet faktörüne göre duygusal zekâ ve öz-saygınlık değişkenlerinden elde edilen puanlar değişik araştırmalarda önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Konunun yapılacak yeni araştırmalarla daha belirgin hale getirilmesine gereksinim bulunmaktadır. Cinsiyet faktörüne göre öz-saygınlık konusu daha az araştırılmıştır. Duygusal zekâ ve öz-saygınlık ilişkilerini ele alan araştırmaların örneklem profilleri ve hacimleri büyük ölçüde farklılık göstermektedir. İki değişken arasındaki ilişkilerin cinsiyet faktörü çerçevesinde yeniden ele alınıp incelenmesi kuramsal bilgi birikimini zenginleştirecek ve güçlendirecektir. Bu nedenle araştırmada örnek seçilen üniversitedeki öğrencilerin duygusal zekâ ile öz-saygınlık puanlarının bir taraftan düzeyi saptanmış ve diğer taraftan bu iki kavramsal yapı arasındaki ilişkiler ve etkisellik belirlenmeye çalışılmıştır. Böylece alan yazındaki kurama katkı yapılarak daha sonraki araştırmalar için bir karşılaştırma veya referans değeri ortaya çıkarılmak istenmiştir. Araştırmanın sosyal alanda sağlayacağı yararlar konusunda şunlar söylenebilir: Duygusal zekâ

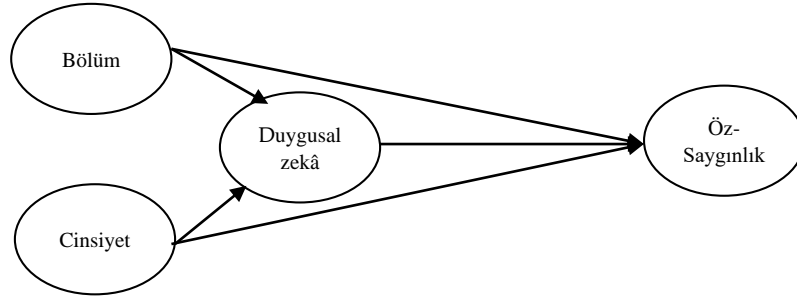
ve öz-saygınlık ilişkilerinin saptanmasıyla öğrencilerin derslerin yanında sosyal etkinliklere daha çok katılmaları için bilimsel veri bulgusu temin edilmiş olacaktır.

3.2. Araştırmanın Hedefleri

1. Örneklem kapsamında erkek ve kadın öğrencilerin duygusal zekâ ve öz-saygınlık puan düzeylerini belirlemek.
2. Duygusal zekânın öz-saygınlık puanları üzerindeki etkisini belirlemek veya iki kavramsal yapı arasındaki ilişkileri ortaya koymak.
3. Duygusal zekânın öz-saygınlık puanlarını etkilemesini cinsiyet faktörü temelinde değerlendirmek
4. Cinsiyet faktörünün düzeylerine göre duygusal zekâ ve öz-saygınlık puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını ortaya koymak.

3.3. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modeli, dört ölçüm değişkeni çerçevesinde oluşturulmuştur. Bunlardan ikisi demografik, ikisi ise tutum ölçeği niteliğindedir. “Devam edilen bölüm” ve “cinsiyet” değişkeni ile “Duygusal Zeka” faktörleri *tahmin değişkeni* olarak tanımlanmış “Öz Saygınlık” faktörü ise *sonuç değişkeni* olarak belirlenmiştir.

Şekil 1: Araştırmanın modeli.

Araştırmanın başlangıç aşamasında iki demografik değişkenden yola çıkılmakla birlikte bölüm değişkeninde on ikinin üzerinde ölçüm düzeyi veya bölüm sayısı ortaya çıkması ve birçok bölümde anket dolduran öğrenci sayısının analiz yapmaya imkân vermeyecek kadar az olması nedeniyle “bölüm” faktörü analiz dışında bırakılmıştır. Bunun üzerine model Cinsiyet, Duygusal Zekâ ve Öz Saygınlık faktörleri dikkate alınarak sınanmıştır.

3.4. Hipotezler

Hipotezler üç grup içinde değerlendirilmiştir. Önce tahmin ve sonuç değişkenleri arasında etkisellik olgusu ele alınmıştır. İkinci aşamada cinsiyet test/kontrol değişkeninin önerti etkilerine bakılmış, duygusal zekâ ve öz-saygınlık puanları arasındaki ilişkide bir farklılık yaratıp yaratmadığı incelenmiştir. Bu aşamada cinsiyet faktörünün düzeylerine göre regresyon ve korelasyon analizleri yapılmıştır. Üçüncü aşamada ise öz-saygınlık puanlarının cinsiyet faktörünün düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

Ana etki ilişkileri

H₁: Öğrencilerin duygusal zekâ puanları onların öz-saygınlık puanlarını istatistiksel olarak anlamlı ölçüde etkiler.

H₂: Kadın öğrenciler grubunda duygusal zekâ puanları onların öz-saygınlık puanlarını istatistiksel olarak anlamlı ölçüde etkiler.

H₃: Erkek öğrenciler grubunda duygusal zekâ puanları onların öz-saygınlık puanlarını istatistiksel olarak anlamlı ölçüde etkiler.

Cinsiyet önerti değişkeni (antecedent) altında ilişkiler

H₁: Duygusal zekâ eşdeğişkeni (covariate) kontrol altına alındığında cinsiyet sabit faktörü ÖS puanlarını anlamlı ölçüde etkiler.

Cinsiyet değişkeninin düzeylerine göre puan ortalamaları arasındaki farklılık

H₁: Erkek ve kadın öğrencilerin öz-saygınlık puan ortalamaları birbirinden anlamlı ölçüde farklıdır

3.5. Katılımcılar

Araştırmada özel bir üniversiteye devam eden toplamda 200 öğrenciden veri derlenmesi hedeflenmiştir. Altı bin kişilik bir ana kütle üzerinde seçilen örneklem büyüklüğü için güven aralığı %6,8 ve güvenilirlik düzeyi %95 olarak belirlenmiştir. Belirlenen “hedef örnek kütle” tüm öğrencilerin 0,03’lük bir bölümünü oluşturmaktadır. Öğrencilerin çoğunluğu birinci sınıftan olmak üzere değişik sınıflardan ve yaş gruplarından saptanmıştır. Araştırmada kolayda örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Üniversitedeki dağılım oranına uygun olarak erkek öğrenciler araştırmaya daha yüksek oranda katılmışlardır. Kolayda örneklemin bir sakıncası, tesadüfi örnekleme dayanmaması nedeniyle test edilen hipotezlerin genelleme yapmaya uygun olmamasıdır. Bu nedenle elde edilen sonuçlar daha çok araştırma yapılan üniversite için

geçerlidir. DZ-ÖS ilişkileri ve etkiselliği erkekler ve kadınlar için hem ayrı, hem de bütünleştirilerek yapılmıştır. Belirlenen süre içinde öğrencilerden 175'ine ulaşılabilmektedir. Hedeflenen örnek kütleye göre analiz yapmaya uygun olan anketlerin oranı %86'dır. Bu niteliğiyle araştırma sadece anılan üniversite öğrencilerinin duygusal zekâ ve öz-saygınlık algıları hakkında ön fikir verme niteliğindedir.

3.6. Ölçüm Araçları

Oluşturulan anket formunda iki farklı "tutum ölçeğinden" ve ayrıca kontrol değişkeni olarak kullanılmak üzere demografik nitelikli "iki sorudan" yararlanılmıştır. Fakat araştırma amacına hizmet etmediği gerekçesiyle demografik sorulardan biri analiz dışı bırakılmıştır.

Duygusal zekâ ölçeği: Araştırmada öğrencilerin duygusal zekâlarını ölçmek için Londra Liderlik Akademisi, Ulusal Sağlık Hizmetleri tarafından geliştirilen ve kişisel olarak doldurulan NHS Duygusal Zekâ Ölçeği'nden (2018) yararlanılmıştır (NHS - Leadership Academy Emotional Intelligence Questionnaire). NHS Duygusal Zekâ Ölçeği'nde (NHS-DZÖ) çeşitli yetkinlikler üzerinde durulmuştur. 50 maddeli ölçekte beş boyut ele alınmıştır: Öz-farkındalık, Duyguların Yönetimi, Kendini Motive Etme, Duygudaşlık, Sosyal Beceri. Her boyutta 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan maddeler Likert tipi 5 dereceli katılım puanlarına göre değerlendirilmiştir. Derecelendirmede 1 = *Hiç doğru değil*, etiketinden 5= *Kesinlikle doğru* etiketine doğru uzanan bir sıralama yapılmıştır. Ölçekten ve/veya boyutlardan alınan yüksek puanlar bir bireyin yüksek duygusal zekâyâ sahip olduğunu göstermektedir.

Öz-saygınlık ölçeği: Araştırmada öğrencilerin öz-saygınlık durumlarını belirlemek için Rosenberg (1965) Öz-Saygınlık Ölçeği (RBSÖ) kullanılmıştır. Yazında araştırmacılar tarafından en çok ve en yaygın kullanılan ölçek durumundadır (Crump, Price, Jhangiani, Chiang, & Leighton, 2017). Bu ölçek tek boyutludur ve 10 maddeden oluşmaktadır. Derecelendirmede 1 = *Hiç doğru değil*, etiketinden başlayarak 5= *Kesinlikle doğru* etiketine doğru uzanan bir sıralama yapılmıştır. Beş adet negatif madde SPSS ortamında ters bir şekilde kodlandıktan sonra ölçekten alınan yüksek puanlar bireyin yüksek öz-saygınlığa sahip olduğunu göstermektedir. RBSÖ, öz-saygınlık adlı kavramsal yapının tek boyutlu olduğu varsayımına dayanılarak geliştirilmiştir. Ölçekte yer alan ifadelerin yarısı olumlu (*Örnek; Birçok iyi niteliklere sahip olduğumu hissediyorum*), yarısı olumsuz (*Örnek; Kendimi her zaman iyi hissetmem*) niteliktedir. RBSÖ'ne olumlu ve olumsuz ifadelerin birlikte kullanılmasının gözlemlenebilir göstergeler arasındaki kovaryansı yapay olarak artıran veya azaltan "yöntem etkisine" yol açtığı yönünde bazı eleştiriler getirilmiştir (Hyland, at al., 2014).

Afrika’da RBSÖ’nin geçerliliğini test etmek amacıyla yapılan bir çalışmada, negatif yapıdaki beş sorudan dördüne ait çevirinin kavranmasında tutarsızlıklar ortaya çıkmıştır, fakat bu bilgi söz konusu ülke için geçerlidir (Fromont, Haddad, Heinmüller, Dujardin, & Casini, 2017). Başlangıçta sadece ergenlerin öz-saygınlığını ölçmek için tasarlanan RBSÖ artık bütün yaş ve statü gruplarının saygınlık değerini ölçmek için evrensel kullanım özelliği kazanmıştır (Gana, et al., 2013). Örneğin, ergenler (Marshall, Parker, Ciarrochi, & Heaven, 2014), öğrenciler (Sarı, Bilek, & Çelik, 2018) ve eski mahkumlar (Boduszek, Hyland, Dhingra, & Mallett, 2013) RBSÖ’nin kullanıldığı alanlardan bazılarıdır. RBSÖ, geçerlilik ve güvenilirliğinin yüksek olduğu kabul edilen ölçekler arasındadır (Salerno, Ingoglia, & Coco, 2017).

Demografik değişkenler: Anket yönteminin uygulandığı araştırmada katılımcılara iki demografik soru sorulmasına karşın bunlardan “bölüm” ile ilgili sorunun analizinden vazgeçilmiş, sadece cinsiyet değişkeniyle analiz yapılmasına karar verilmiştir. “Bölüm” sorusunun analize alınmasından vazgeçilmesinin nedeni verilerin 16 bölüme kadar yayılan geniş bir erimde yer almasıdır. Bölümler, teknik ve sosyal gibi anlamlı bir sınıflandırmaya tabi tutulmadığından analiz dışı bırakılmasının daha uygun olacağı düşünülmüştür. Araştırmada “cinsiyet” faktörü kontrol/test değişkeni olarak değerlendirilmiştir. Yapılan ilk analizlerde tahmin ve sonuç değişkenleri arasında ana ilişkiler test edilirken cinsiyet değişkeninin etkisinin sabit olduğu varsayılmıştır. Cinsiyet faktörü araya giren *parazit değişken* (confounding) olarak değil, *önerti değişkeni* (antecedent)⁴ olarak değerlendirilmiştir. Modele alınan önerti değişkenleri bağımlı ve bağımsız değişkenlerin her ikisini de etkileme özelliğine sahiptir. Ayrıca “cinsiyet” değişkeninden geliştirilen modelin daha da “ayrıntılılandırılması” için yararlanılmıştır. Test edilen ilişkiler kapsamında önemli olabilecek ve modelde yer alması gereken diğer önerti değişkenlerinin neler olabileceği konusu araştırılmamış ve bunları modele alma çabası içinde olunmamıştır. Bu konu araştırmanın önemli kısıtlarından biri olarak değerlendirilmektedir.

3.7. Pilot İnceleme

Anket formunda yer alan iki ölçek 20 kişilik bir öğrenci grubuna uygulanarak pilot araştırma yapılmıştır. İfadelerin doğru anlaşılma durumu, gerektirdiği zaman, ölçeklerin güvenilirliği, yüzey geçerliliği ve maddeleri işaretleme sorunları saptanmaya çalışılmıştır.

⁴ Önerti sözcüğü ön etki olarak da anlaşılabilir. Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin her ikisini de etkileyen değişkenlerdir.

Yapılan pilot uygulamadan elde edilen sonuçlar anket formunda yer alan ölçeklerin üniversite öğrencilerinde uygulanması için sorun oluşturmayacağını ortaya koymuştur.

3.8. Uygulama

Kesinleştirilen anket formu katılımcı sayısı kadar çoğaltılarak üç öğretim üyesi tarafından girdikleri derslerde yer alan öğrencilere doldurtulmuştur. Öğrenciler değişik sınıflardan derlenmiştir. Araştırmada öğrencilerin devam ettikleri sınıf yerine devam ettikleri “bölümlerin” ve “cinsiyet” faktörünün etkili olacağı düşüncesi üzerinde durulmuştur. Anketler uygulanmadan önce öğrencilere araştırmanın amacı açıklanmış, gönüllü olarak katılmaları için kendilerine *rıza formu* doldurtulmuştur. Rıza formunu doldurup imzalamayan öğrenciler araştırmaya katılmamıştır. Anketler büyük ölçüde derslere devam eden öğrenciler tarafından yanıtlanmıştır, bu özelliği ile daha çok ders devamlılığı fazla olan öğrencilerin görüşlerini yansıtmaya özelliğine sahiptir. Değişik bölümlere devam eden öğrencilerin dengeli bir dağılım göstermemesi bu faktörün önemini azaltmış ve kavramsal yapılar arasındaki ilişkilerin sorgulanmasında “bölüm” faktörünün etkisi analiz dışı bırakılmıştır. Çünkü bazı bölümlerden 3 bazılarında 5 öğrencinin katılımı bu değişkenin önemini yitirmesine neden olmuştur.

3.9. İstatistik Analizler

Araştırmada SPSS 21.0 programı kullanılarak tanımlayıcı ve sonuç çıkarıcı istatistik tekniklerden yararlanılmıştır. Analiz öncesinde ‘eksik-monoton işaretleme’ ve ‘tamamlanmamış anketler’ açısından veri temizliği yapılmış ve Duygusal Zekâ ve Öz-Saygılık değişkenlerine ait ortalama puanların normal dağılım özelliğini sınamak için Kolmogorov-Smirnov, Shapiro-Wilk testleri ile Q-Q Plot ve kutu grafiklerine başvurulmuştur. Yapılan incelemede istatistiksel ve grafiksel olarak iki kompozit değişkene ait verilerin normal dağılım özelliği gösterdiği bulunmuştur ($p > 0,05$). Normal dağılım özelliği hem genel ortalama puanlarında hem de cinsiyet faktörünün düzeylerine göre “split file” uygulaması yapılarak gerçekleştirilmiştir. Tanımlayıcı istatistik kapsamında cinsiyet faktörünün frekans ve yüzde değerleri verilmiş ve ayrıca bu faktörlerin düzeylerine göre duygusal zekâ ve öz-saygılık değişkenlerinin aritmetik ortalama, standart sapma ve güven aralığı değerleri tablolaştırılmıştır. DZ ile ÖS kavramsal yapıları arasındaki ilişkiler üç düzeyde test edilmiştir.

Birinci düzeyde ana etkiyi belirlemek üzere basit doğrusal regresyon analizi yöntemi kullanılmıştır. Regresyon analizi değişkenlerin hatasız ölçüldüğü varsayımından hareket eder. Oysa değişkenlerin her birinde belli ölçüde hata payı vardır. Bu nedenle regresyon analizi tahminleme sürecinde “yanlı regresyon katsayısı” üretir (Ping, 2018). Sonuç değişkenine ait toplanan verilere dayalı ortalama değer gerçek anakütle ortalama değerine yakın çıkmaz.

Regresyon katsayılarıyla yapılan tahminler zayıf ve yetersizdir. R kare katsayıları örneklemeden örnekleme büyük değişkenlik gösterir. Fakat ölçüklerin uygun güvenilirlik düzeyinde ($,70$ ve üzeri) regresyon analizi yöntemi ve yapısal eşitlik analizi yöntemi sonuçlarının benzer olduğu bildirilmiştir (Ping, 2018). Testlerde regresyon analizi yapmadan önce ön koşulların karşılanma durumu sorgulanmış ve belirlenen ön koşulların büyük ölçüde karşılandığı görülmüştür. Regresyon analizinde R kare değeri düşük çıkmışsa bu durum örnek kütle hacmini büyütmek suretiyle dengelenebilir. Tahminleyici modellerde R kare değeri için yüksek bir değer elde etmek önemlidir. Daha önemli olan ölçüt tahminin standart hatasıdır. Çünkü standart hata hem R kare değerine dayanır hem de ana kütlelin varyans değerine (Raj, 2015). İkinci düzeyde cinsiyet faktörü önerti değişkeni olarak değerlendirilmiş ilişkileri veya etkiselliği ne şekilde etkilediğine bakılmıştır. Üçüncü düzeyde ise cinsiyet faktörünün düzeylerine göre DZ ve ÖS puanları arasında farklılık bulunup bulunmadığını saptamak için t-testinden yararlanılmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Güvenilirlik - Geçerlilik Analizi Bulguları

Bir ölçük, “geçerli olmaksızın güvenilir olabilir, fakat güvenilir olmadıkça geçerli sayılmaz” (Şencan, 2005) ilkesi gereğince kullanılan ölçüklerin geçerlilik ve güvenilirlik sorgulaması hem kuramsal açıklamalar çerçevesinde, hem de yapılan istatistiki testlerle sorgulanmıştır.

NHS Duygusal Zekâ Ölçeği'nin (NHS-DZÖ) geçerlilik ve güvenilirliği: NHS Duygusal Zekâ Ölçeği, bilinen yöntemlerle geçerlilik çalışması yapılmış *psikolojik bir test* niteliğinde değildir (NHS, 2018). Kişilerin ölçeği doldurma zamanındaki ruh halleri onların yanıtlarını etkileyecek özelliكتedir. Bilim insanları duygusal zekânın bilişsel zekânın bir parçası mı, yoksa kişiliğin bir bölümü mü olduğu konusunu tartışmaya devam etmektedirler. Duygusal zekâ belirlemesinin sadece anketler aracılığıyla toplanan öz-bildirim olgusuna dayalı olması sonuçları bir ölçüde zayıflatmaktadır (PsyToolkit, 2018). Araştırmada yararlanılan NHS-DZÖ Daniel Goleman'ın (1995) *Emotional Intelligence* adlı kitabına dayalı olarak geliştirilmiştir. Ölçeğin beş boyutlu kuramsal çerçevesi Mayer ve Salovey (1997)'e aittir. Moser (2017) tarafından yapılan araştırmada ölçeğin alfa güvenilirlik katsayıları şu şekilde çıkmıştır: Öz-farkındalık 0,81; Duyguların Yönetimi 0,71; Kendini Motive Etme 0,77; Duygudaşlık 0,66; Sosyal Beceri 0,76 (Moser, 2017).

Geçerlilik bir ölçüm çalışmasının olmazsa olmazıdır (*sine qua non*). Geçerlilik ölçüm aracının kendisine ait değil toplanan verilerle yapılan analizler sonucunda yapılan yorumların

kuramla ve önceki araştırmalarla ne ölçüde uyumlu olduğuna ilişkindir. Geçerlilik; belirlenen boyutların ve ölçüm maddelerinin kavramsal yapıyla ilgili olmasını ve ölçmek isteği olguyu ölçme derecesini göstermektedir (Waltz, Strickland, & Lenz, 2017; Souza, Alexandre, & Guirardello, 2017). Geçerlilik kapsamında öncelikle yüzey ve içerik geçerliliği konusu üzerinde durulmuştur. Yazında Moser (2017) ölçeğin yüzey geçerliliğine sahip olduğu bildirilmiş, fakat yapısal geçerlilik konusunda bilgi verilmemiştir. Görgül araştırma kapsamında NHS-DZÖ'nün maddeleri çevirinin uygunluğu açısından üç hakemin incelemesine açık tutulmuş ve onlar tarafından yapılan değerlendirmelerle ölçeğin yüzey ve içerik geçerliliğine sahip olduğu anlaşılmıştır. NHS Duygusal Zekâ Ölçeği'nin dört faktörlü yapısını doğrulamak amacıyla "doğrulayıcı faktör analizi" yöntemine başvurulmuştur ve ölçüm modelinin standardize edilmiş faktör yükleri incelenmiştir. Bulgular ölçeğin geçerli olduğunu destekler niteliktedir.

Ölçeğin deneysel güvenilirlik analizleri kapsamında şu çalışmalar yapılmıştır. NHS-DZ ölçeğine verilen yanıtların öz-bildirim temelli olması güvenilirlik sorununu gündeme getirmesine karşın yine de maddelere verilen yanıtların iç tutarlılığa sahip olup olmadığı araştırılmıştır. Bu kapsamda maddelerin iç tutarlılığını belirlemeye yönelik olarak SPSS 21.0 yazılımı ile Cronbach alfa katsayılarından yararlanılmıştır. 50 maddeli ölçeğin tüm maddelerinin genel alfa katsayısı 0,885 çıkmıştır. Factor yazılımı ile yapılan hesaplamada McDonald'in Omega güvenilirlik katsayısı 0,930 olarak elde edilmiştir. Alt boyutlarının alfa güvenilirlik katsayıları şu şekildedir: Öz-farkındalık 0,679, Duyguların Yönetimi 0,689, Kendini Motive Etme 0,619, Duygudaşlık 0,696, Sosyal Beceri 0,602. Alfa değerleri ideal olan 0,70 sınır değerinin altında kalmakla birlikte çok düşük olduğu şeklinde değerlendirilemez. Ölçeğin genel alfa güvenilirlik katsayısı kadın öğrencilerde 0,899 ve erkek öğrencilerin alfa katsayısı 0,876 çıkmıştır. Her iki grubunda alfa güvenilirlik katsayıları yüksektir. Ölçek boyutlarının Amos yazılımı ile hesaplanan Bileşik güvenilirlik katsayıları şu şekildedir: Öz-farkındalık 0,733; Duyguların Yönetimi 0,731; Kendini Motive Etme 0,604; Duygudaşlık 0,521; Sosyal Beceri 0,704. Bileşik güvenilirlik açısından Duyguların Yönetimi ve Sosyal Beceri faktörleri dışındaki diğer boyutların bileşik güvenilirlikleri kriter değer olan 0,70'ten düşük çıkmıştır.

Amos yazılımı ile yapılan geçerlilik çalışmalarında model uyumu, benzeşme ve ayrışma geçerlilik katsayıları üzerinde durulmuştur. Öz-Farkındalık boyutunun gösterge güvenilirliği bütün değişkenlerde 0,70'in üzerinde çıkmıştır. Model geçerliliği açısından incelendiğinde ki-kare değeri anlamlı çıkmamıştır. RMSEA değeri 0,062 ile kabul edilebilir

değer olan 0,10'un altındadır. Araştırmada GFI değeri 0,948 çıkmıştır. Normalde 0,95'ten büyük olması istenirken 0,90'ın üzerindeki değerler kabul edilebilir olarak değerlendirilmektedir. Ölçeğin benzeşme geçerliliği $AVE = 0,733$ çıkmıştır.

Duyguların Yönetimi faktöründe ki-kare değeri 16,069 ve p anlamlılık değeri 0,712 çıkmış bu değer 0,05'ten büyük olması nedeniyle model doğrulanmıştır. Gösterge standardize edilmiş faktör yükleri 0,37 ile 0,63 arasında değişmiştir. Ölçeğin benzeşme geçerliliği $AVE = 0,262$ çıkmış ve benzeşme geçerliliği sorunu olduğu anlaşılmıştır.

Kendini Motive Etme faktöründe zayıf standardize faktör yüküne sahip üç madde ölçekten çıkarılmış ve buna göre yapılan hesaplamada ki-kare değeri 9,723 ve p anlamlılık değeri 0,083 elde edilmiştir. Yüzde 5'ten büyük olması nedeniyle model anlamlıdır. Göstergelerin faktör yükleri 0,39 ile 0,58 arasında değişmiştir. GFI değeri 0,980 çıkmıştır. RMSEA değeri 0,075 ile kabul edilebilir değer olan 0,10'un altındadır. Ölçeğin benzeşme geçerliliği $AVE = 0,237$ çıkmış ve benzeşme geçerliliği sorunu olduğu anlaşılmıştır.

Duygudaşlık faktöründe zayıf standardize faktör yüküne sahip üç madde ölçekten çıkarılmış ve maddelerin faktör yüklerinin 0,43 ile 0,71 arasında değiştiği görülmüştür. Yapılan hesaplamada ki-kare değeri 48,500 ve p anlamlılık değeri 0,00 elde edilmiştir. Yüzde 5'ten büyük olmaması nedeniyle model anlamlı çıkmamıştır. GFI değeri 0,919 çıkmıştır. RMSEA değeri 0,120 ile kabul edilebilir değer olan 0,10'un üstündedir. Ölçüm modeli doğrulanmamıştır. Yapının benzeşme geçerliliği $AVE = 0,130$ çıkmış ve benzeşme geçerliliği sorunu olduğu anlaşılmıştır.

Sosyal Beceri faktöründe zayıf standardize faktör yüküne sahip üç madde ölçekten çıkarılmış ve göstergelerin faktör yükleri 0,39 ile 0,75 arasında değişmiştir. Yapılan hesaplamada ki-kare değeri 27,247 ve p anlamlılık değeri 0,018 elde edilmiştir. Yüzde 5'ten büyük olmaması nedeniyle model anlamlı çıkmamıştır. RMSEA değeri 0,075 ile kabul edilebilir değer olan 0,10'un altındadır. GFI değeri 0,952 çıkmıştır. Normal koşullarda 0,95'ten büyük olması arzulandığından GFI indeks değeri olumlu çıkmıştır. Yapının benzeşme geçerliliği $AVE = 0,270$ çıkmış ve benzeşme geçerliliği sorunu olduğu anlaşılmıştır. Benzeşme geçerliliği sorunu olan ölçeklerde zayıf maddelerin çıkarılması düşünülmüş fakat madde sayısının üçün altına düşme tehlikesi baş göstermesi üzerine bu uygulamadan vaz geçilmiştir.

Beş boyutun-ölçeğin ayrışma geçerliliği için Fornell ve Larcker'in belirlediği (1981) hesaplama yöntemi uygulandığında AVE değerlerinin faktörler arası korelasyon

katsayılarından düşük çıktığı anlaşılmış ve benzeşme geçerliliğinde olduğu gibi ayrışma geçerliliği açısından da ölçüklerin sorunlu olduğu saptanmıştır bk. Tablo 1).

Tablo 1: Duygusal Zekâ Alt Ölçeklerinin Ayrışma Geçerliliği.

	Öz farkındalık	Duygu yönetimi	Öz motivasyon	Duygudaşlık	Sosyal beceri
Öz farkındalık	(,733)				
Duygu yönetimi	,519	(,262)			
Öz motivasyon	,415	,508	(,237)		
Duygudaşlık	,548	,523	,452	(,137)	
Sosyal beceri	,537	,566	,467	,653	(,270)

* İlgili boyutların AVE değerleri.

Rosenberg Öz-Saygınlık Ölçeği'nin (RÖSÖ) geçerlilik ve güvenilirliği: Alan yazında çok sayıda araştırmada 10 maddeli Rosenberg Öz-Saygınlık Ölçeği'nin geçerli olduğu belirtilmiş ve bu konuda geçerlilik analizi bulgularına yer verilmiştir. Örneğin Robins ve d. (2001) yaptıkları araştırmada ölçeğin yapısal geçerliliğe sahip olduğunu ileri sürmüşlerdir (Robins, Hendin, & Trzesniewski, 2001; Martín-Albo, Núñez, Navarro, & Grijalvo, 2007). Schmitt ve Allik (2005) ölçeğin aynı zamanda karşıt kültürel çevrelerde uygulanmak için uygun olduğunu belirtmişlerdir (Schmitt & Allik, 2005). Bu bulgulara göre Rosenberg Öz-Saygınlık Ölçeği'nin öz-saygınlığı düşük olan kişilerle öz-saygınlığı yüksek olan kişileri ayırma ve ortaya çıkarma özelliğine sahip olduğu söylenebilir. RÖS ölçeğinin kullanıldığı çok sayıdaki araştırma bulgusuna göre ölçüm aracı nomolojik (tahminleyici-predictive) geçerlilik özelliğine sahiptir. Araştırmacılar bununla yetinmemişler 10 maddeden oluşan ölçeğin yüzey ve içerik geçerliliğini belirlemek için hakem değerlendirmesine tabi tutmuşlardır. Hakem değerlendirmeleri sonucunda ölçek maddelerinin ölçüm konusuyla ilgili ve ifadelerinin anlaşılır olduğu sonucuna varılmıştır. Tek boyutlu olan ölçeğin yapısal geçerliliği önce Cronbach alfa yöntemi ile ve daha sonra AMOS 21.0 yazılımı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmiştir. Ölçeğin SPSS ortamında yapılan hesaplamasında alfa güvenilirlik katsayısı 7 no'lu değişken dışarıda bırakıldığında 0,678 çıkmıştır. Factor 10.3.01 yazılımı ile yapılan hesaplamada alfa değeri 0,799 ve McDonald Omega güvenilirlik katsayısı = 0.796 olarak belirlenmiştir. Alfa değeri altı sınır güvenilirlik değeri verdiği için omega katsayısının güvenilirliği daha iyi yansıttığı düşünülmektedir. Amos yazılımı ile yapılan Doğrulayıcı Faktör Analizi kapsamında uyum indeks değerleri temel alınarak (Ong & Dulmen, 2007) maddelerin ölçüm modelini doğrulama durumu belirli indeksler çerçevesinde incelenmiştir. Ki-kare değerleri incelendiğinde değerin yüksek çıkması ve olasılık değerinin 0,05'ten küçük çıkması nedeniyle model

doğrulanamamıştır ($X^2 = 63,515$, $sd = 27$, $p = 0,00$). RMSEA için normal değer $< 0,05$ ve kabul edilebilir değer $< 0,10$ olarak belirlenmiş olduğundan hesaplama sonucunda $< 0,89$ çıkmış olması nedeniyle uyuşumun bir ölçüde sağlandığı söylenebilir. Araştırmada GFI değeri $0,924$ çıkmıştır. Normalde $0,95$ 'ten büyük olması istenirken $0,90$ 'ın üzerindeki değerler kabul edilebilir olarak değerlendirilmektedir.⁵ Sadece bir indeks değerinde model kabul edilebilir olarak görülmüştür. Tek boyutlu ölçeklerde “iyi model uyuşumu” ölçeğin yapısal geçerliliğinin kanıtı olarak kullanılır. Uyuşum indeksleri açısından incelendiğinde beklenen sonucun tam alınmadığı anlaşılmıştır. Geçerlilik çalışmalarından sonra Doğrulayıcı Faktör analizi yöntemiyle güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Maddelerin çoğunun faktör ağırlıklarının $0,70$ 'in altında kalması nedeniyle gösterge güvenilirliği sağlanamamıştır. Bileşik güvenilirlik açısından değerlendirildiğinde $0,747$ değeri elde edilmiş ve ölçeğin bileşik güvenilirliğe sahip olduğu anlaşılmıştır. Ölçüm verilerinin model uyuşumunu bütün indeks değerlerinde tam sağlayamadığı anlaşılmıştır. Kadınların RÖS alfa güvenilirlik katsayısı $0,652$ ve erkeklerin alfa güvenilirlik katsayısı $0,764$ çıkmıştır. Erkeklerin verdiği yanıtların güvenilirliği daha yüksektir. RÖS ölçeğinin DFA yöntemiyle yapılan analizde benzeşme geçerliliği için AVE değeri $0,234$ çıkmış ve benzeşme geçerliliğine sahip olmadığı anlaşılmıştır. Ölçeğin tek boyutlu olması nedeniyle ayırışma geçerliliği analizi yapılamamıştır.

4.2. Tanımlayıcı Analiz Bulguları

Cinsiyet faktörüne göre katılımcıların frekans dağılımları: Araştırmaya toplam 175 öğrenci katılmıştır. Toplanan anketlerden 4 tanesi eksik veri ve ayrık puanlara sahip olması nedeniyle iptal edilmiş olup 171 geçerli anketle çalışılmıştır. Sonuçta hedeflenen örnek kütle büyüklüğüne göre fiili analiz yapılan anket oranı $0,86$ 'dır. Araştırmaya katılanların 101 'i ($\%59$) erkek ve 70 'i ($\%41$) kadın öğrencidir. Erkek öğrencilerin lehine bir yanlılık söz konusudur. Üniversitedeki mevcut oranına göre erkek öğrencilere $\%3$ oranında daha fazla anket uygulanmıştır. Üniversitedeki kadın öğrenci oranı $0,44$ ve Erkek Öğrenci oranı $0,56$ 'dır. Erkek sayısının fazla olması nedeniyle verilerin önemsiz oranda “grup yanlılığı” (ascertainment bias)⁶ içerdiğinden söz edilebilir.

Cinsiyet değişkenine göre duygusal zekâ ve öz-saygınlık bileşik değişkenlerinin puan ortalamaları: Kadın katılımcıların duygusal zekâ puan ortalamaları ($M = 3,22$; $SS = 0,481$; SE

⁵ RMSA $> ,10$ olması modelin kabul edilemeyeceği anlamına gelmektedir.

⁶ Gruba tahsis edilen katılımcı sayısındaki dengesizlik... Tahsis edilen veya fiilen gerçekleşen de denebilir. Araştırmada kullanılan demografik değişkenlerin düzeyleri arasında dengeli bir dağılım olmadığı durumlarda örneklem tasarımında *ascertainment bias* veya grup yanlılığı kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır.

= 0,057). Erkek katılımcıların duygusal zekâ puan ortalamaları (M = 3,51; SS = 0,446; SE = 0,044). Kadın katılımcıların öz-saygınlık puan ortalamaları (M = 3,88, SS = 0,493; SE = 0,059), erkek katılımcıların öz-saygınlık puan ortalamaları (M = 3,72; SS = 0,521; SE = 0,051).

Duygusal zekâ ve öz-saygınlık bileşik puanları arasındaki ilişkiler. İki kavramsal yapı arasındaki ilişkiler önce ana etkiyi ortaya çıkaracak şekilde cinsiyet faktörü dikkate alınmaksızın hesaplanmış, daha sonra cinsiyet değişkeninin düzeyleri dikkate alınarak ikinci bir değerlendirme daha yapılmıştır. Buna göre örneklem geneli için duygusal zekâ ile öz-saygınlık puanları arasında yapılan korelasyon analizi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmüştür ($r = 0,01$; $n = 171$; $p = 0,86 > 0,05$). Sıfır düzeyli bu analizden sonra “kadınlar” ve “erkekler” düzeyinde korelasyon analizi tekrarlanmış ve bu analizlerde de anlamlı ilişki bulunamamıştır (Kadınlar; $r = -0,215$; $n = 70$; $p = 0,074 > 0,05$ ve erkekler $r = 0,125$; $n = 101$; $p = 0,217 > 0,05$). Kuramsal bilgilere göre, korelasyon analizinde birinci (erkekler) ve ikinci (kadınlar) düzeyindeki parsellerde tahmin-sonuç değişkenleri arasındaki ilişkiler sıfır düzeyli ilişkiye göre daha düşük ise veya hiçbir ilişki yoksa o zaman ya “kısmi yapay” veya “tam yapay⁷” (supurious) bir ilişkidir söz edilir (“Control Tables”, t.y.). Fakat yapılan ayrıntılandırma analizinde böyle bir durumla karşılaşılma; birinci ve ikinci düzeylerde yapılan analizlerde korelasyon katsayıları daha yüksek çıkmıştır.

Üçüncü düzeyde “duygusal zekâ” kavramsal yapısının alt boyutları ile tek boyutlu olan öz saygınlık puanları arasındaki ilişkiler incelenmiş ve korelasyon katsayıları ile etki büyüklüğüne ilişkin bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Öz-Saygınlık ve Duygusal Zekâ Genel Puanı ve Alt Boyut Puanları arasındaki Korelasyon Katsayıları ($n = 171$)

	Duygusal zekâ		Öz farkındalık		Duyguların yönetimi		Kendini motive etme		Duygudaşlık		Sosyal beceri	
	r	r^2	r	r^2	r	r^2	r	r^2	r	r^2	r	r^2
Öz-Saygınlık	,01	,0001	,03	,0009	0,08	,0064	-,05	,0025	,04	,0016	,007	,0004

$N = 171$; $r =$ Korelasyon katsayısı, $r^2 =$ Etki büyüklüğü değerleri Değişik düzeylerde yapılan korelasyon analizleri sonucunda elde edilen katsayılar incelendiğinde “iki kavramsal yapı arasında ilişki yoktur” şeklinde belirlenen sıfır hipotezinin reddedilemeyeceği anlaşılmıştır. Çünkü hesaplanan p değerleri seçilen $\alpha = 0,05$ anlamlılık değerinden daha yüksek çıkmıştır. “Duygusal zekâ ve öz-saygınlık kavramsal yapıları arasında ilişki bulunduğu”

⁷ “Yapay” sözcüğü “boş” veya “fos” anlamındadır. Gerçek olmayan bir ilişkiyi tanımlar. İlişki var gibi gözükmesine karşın gerçekte böyle bir ilişki olmadığından sahte ilişkiyi tanımlar.

şeklindeki araştırma denencesinin doğrulanabilmesi için yeterli kanıt elde edilememiştir. İlişki katsayısı 0,01 gibi oldukça düşük bir değerdedir.

Üçüncü düzeyde araştırmaya katılan öğrenciler Likert ölçeğinde 3,5 puanı temel alınarak duygusal zekâsı yüksek ve düşük olanlar; öz-saygınlığı yüksek ve düşük olanlar olmak üzere ikişerli gruplara ayrılmışlar ve bu gruplar arasında bir ilişki bulunup bulunmadığına *ki-kare* analiziyle bakılmıştır. Hesaplama sonucunda duygusal zekâsı yüksek ve düşük olanlarla öz-saygınlığı yüksek ve düşük olan öğrenci gruplarının puanları arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır ($X^2(1) = 0,985, p = 0,321$). Daha sonra analize cinsiyet değişkeni katılarak bu ilişkilerin üçüncü bir değişkenin etkisi altında nasıl bir görünüm sergilediğine bakılmıştır. Yüksek ve düşük puanlı gruplar arasında gerek erkekler, gerekse kadınlar grubunda anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamıştır (Erkekler grubunda $X^2(1) = 2,332, p = 0,127$ ve kadınlar grubunda $X^2(1) = 0,255, p = 0,614$). Bu sonuca göre, duygusal zekâsı yüksek olan kişilerin öz-saygınlığı yüksek ve düşük olma ihtimali ile duygusal zekâsı düşük olan kişilerin öz-saygınlığı yüksek ve düşük olma ihtimali birbirine eşittir. Gruplar arasında önemli bir farklılık ortaya çıkmamaktadır. SPSS çıktılarında yer alan “*simetrik measures*” tablosu incelendiğinde ilişkinin gücünü test eden *kontenjans katsayısı*, *Phi* ve *Cramer's V* değerlerinden hiç birinin anlamlı çıkmadığı belirlenmiştir. Sıfır düzeyli ilişkide kontenjans katsayısı 0,79 çıkmışken; cinsiyet faktörü analize alındığında kadınlarda kontenjan katsayısı 0,063 ve erkeklerde 0,127 çıkmıştır. Yüksek ve düşük puanlı gruplar arasındaki ilişki erkeklerde kadınlara göre bir ölçüde daha yüksek çıkmış olmasına karşın ilişkiler anlamlı değildir.

4.3. Hipotezlerle İlgili Analiz Bulguları

İlk sırada tahmin ve sonuç değişkenleri arasında ana etki ilişkileri, ikinci sırada önerti değişkeni olarak belirlenen cinsiyet değişkeninin düzeyleri kapsamında ilişkilerin ne yönde gelişme gösterdiği ve üçüncü sırada cinsiyet değişkeninin düzeylerine göre öz saygınlık puanları arasında anlamlı bir değişiklik olup olmadığı incelenmiştir.

Tahmin ve sonuç değişkenleri arasındaki etkisellik: Ana etki ilişkileri DZ tahmin değişkeniyle ÖS sonuç değişkeni arasında regresyon analizinden yararlanılarak test edilmiştir. Analizler üç düzeyde gerçekleştirilmiştir. Önce tüm grup üzerinde genel bir analiz yapılmış daha sonra cinsiyet faktörünün düzeyleri seçilerek aynı analiz ikinci ve üçüncü kez tekrarlanmıştır. “Öğrencilerin duygusal zekâ puanları onların öz-saygınlık değerlemelerini istatistiksel olarak anlamlı ölçüde etkiler” hipotezini test etmek için basit doğrusal regresyon analizinden yararlanılmıştır. Analiz öncesi ön koşulların karşılanma durumu sorgulanmış

tolerans ve *VIF* değerleriyle *Durbin-Watson test* sonuçları açısından hesaplanan değerlerin ölçüt değerler arasında kaldığı görülmüştür. Ancak veriler duygusal zekâ puanlarının öz-saygınlık puanları üzerinde $R^2 = 0,00$ değeriyle bir etki yaratmadığını ortaya koymuştur ($F(1,169) = 0,030$, $p > 0,864$). Bunun üzerine aynı analiz kadınlar ve erkekler grubunda tekrarlanarak her bir grubun kendi içinde etkisellik durumu araştırılmıştır. Yapılan bu analizlerde de tahmin değişkeni olan duygusal zekâ puanlarının öz-saygınlık puanlarını yordamada bir etken olamayacağı anlaşılmıştır (kadınlar grubunda $F(1,68) = 3,287$, $p > 0,074$, $R^2 = 0,032$; erkekler grubunda $F(1,99) = 1,544$, $p > 0,217$, $R^2 = 0,015$).

Cinsiyet önerti (antecedent) değişkeninin etkisi. Önerti değişkeni, tahmin ve sonuç değişkenlerinin her ikisini de etkiler ve zaman olarak onlardan önce gelir. Bu nedenle tahmin ve sonuç değişkenleri arasındaki doğal ilişkileri önceden etkileyebilen bir özelliğe sahiptir. Tahmin-sonuç değişkenleri arasındaki ilişkilerde cinsiyet önerti değişkeninin etkisini gidermek için tek yönlü ANCOVA analizinden yararlanılmıştır. SPSS’te *General Linear Model / Univariate* menüsünde “cinsiyet değişkeni” *fiks faktör* ve “duygusal zekâ” bileşik puanı *covariate* olarak tanımlanmıştır. Yapılan analiz sonucunda elde edilen *Tests of Between-Subjects-Effects* tablosundaki bulgulara göre *eşdeğişken* niteliğindeki “duygusal zekâ faktörü kontrol altında iken” cinsiyet faktörü düzeylerinin öz-saygınlık puanlarına istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etki etmediği anlaşılmıştır ($F(1,168) = 3,996$, $p = 0,047 < 0,05$). Anlamlılık değeri p yüzde 5’e oldukça yakın bir değerdir. Hesaplamanın kısmi *eta kare değeri* (η^2) = 0,023’tür. Cohen etki büyüklüğü ölçüt değerleriyle karşılaştırıldığında ciddi bir etki büyüklüğünden söz edilemez. Etkisizlik durumu “çoklu karşılaştırma” veya ‘bundan sonra’ adı verilen (post-hoc) analiz bulgularında da saptanmıştır. Çıktılardaki *estimates* tablosu bulgularında %95 güven aralığında öz-saygınlık faktörünün *ortalama* ve *güven aralığı* değerleri kadınlarda 3,879 (3,758; 3,999) ve erkeklerde 3,720 (3,619; 3,820) olarak saptanmıştır. Erkekler ile kadınların ortalama puanları arasında ciddi bir farklılık bulunmamaktadır. ANCOVA testinin özelliği, sürekli veri niteliğindeki eşdeğişken olan “duygusal zekâ” faktörünün kontrol altında tutulması ve “tahmin değişkeni” olarak işleme alınmamasıdır (“When should”, 2018). Bu nedenle bazı araştırmacılar önerti değişkenlerinin etkisini belirlemede ANCOVA testi yerine *çoklu regresyon veya hiyerarşik regresyon analizi* yöntemini kullanmayı önermişlerdir. Bu nedenle ikinci bir test olarak cinsiyet faktörünün etkisi hiyerarşik regresyon yöntemiyle de test edilmiştir. Ön koşulların sınanmasından sonra yapılan analiz sonucunda birinci modelde (sadece cinsiyet faktörünün yer aldığı) R^2 değeri 0,00 çıkmış ve ikinci modelde (duygusal zekâ değişkeninin de dâhil edildiği) R^2 değeri 0,01 olarak saptanmıştır. Duygusal zekâ faktörü,

ilişkilerin tahmin gücünü binde 1 gibi çok düşük bir derecede etkilemiştir [model 1 için $F(1,169) = 0,051$; $p = 0,821$; model 2 için $F(2,168) = 0,047$; $p = 0,954$]. Öneriti değişkenin etki sorgulaması modelin “ayrıntılılandırılması” (elaboration) amacıyla yapılmıştır. Hiyerarşik regresyon analizinde cinsiyet değişkeni duygusal zekâ değişkeni gibi ikinci bir bağımsız değişken olarak değerlendirilmiş ve iki bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkileri saptanmak istenmiştir. Fakat her iki tahmin değişkeninin de sonuç değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı anlaşılmıştır.

Cinsiyet değişkeninin düzeylerine göre sonuç değişkeni olan öz-saygınlık faktörünün puan ortalamaları arasındaki farklılık: Bu aşamada cinsiyet değişkeninin düzeylerine/şıklarına göre öz-saygınlık ortalama puanları arasında farklılaşma ortaya çıkıp çıkmadığı belirlenmek istenmiştir. Bu amaçla *t-testi* analizinden yararlanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre kadınların öz-saygınlık puanları ($Ort. = 3,87$; $SS = 0,49$) ile erkeklerin öz-saygınlık puanları ($Ort. = 3,71$; $SS = 0,52$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı saptanmıştır ($t(169) = 2,001$, $p = 0,047$). Cinsiyet faktörünün öz-saygınlık puanları üzerinde bir etki yaratmadığı anlaşılmıştır.

Tablo 3: Duygusal Zekâ ve Öz-Saygınlık Ölçeğinin Cinsiyet Faktörüne Göre Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri ($n = 171$)

Boyutlar	Kadınlar		Erkekler		t değerleri	p
	Ort.	SS.	Ort.	SS.		
Öz-farkındalık	3,88	0,60	3,80	0,54	0,93	0,352
Duyguların yönetimi	3,23	0,66	3,23	0,61	0,10	0,992
Kendini motive etme	3,22	0,56	3,28	0,59	-0,57	0,570
Duygudaşlık	3,63	0,56	3,72	0,60	-0,96	0,335
Sosyal beceri	3,64	0,59	3,50	0,52	1,58	0,114
Duygusal zekâ (Bileşik puanı)	3,52	0,48	3,50	0,44	0,26	0,821
Öz-saygınlık	3,87	0,49	3,71	0,52	0,52	0,047

** $p < ,01$, * $p < ,05$, $df = 118$ (Anlamlı bir ilişki saptanmamıştır).

Tablo 3’e göre gerek duygusal zekâ puanları ve gerekse öz-saygınlık puanları açısından erkeklerle kadınlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

5. TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRMELER

Hipotez bulgularının değerlendirilmesi: Duygusal zekâ ve öz-saygınlık arasındaki ilişkilerin regresyon analiziyle yapılan testinde belli bir etkiselliğin ortaya çıkmaması yadırgatıcı bir durumdur. Normal koşullarda duygusal zekâ puanları yüksek olan kişilerin öz-saygınlık puanlarının da yüksek olması beklenmektedir. İlişki veya etkiselliğin saptanamaması ölçüm sorunlarından, örnek kütleinin görece küçük kalmasından kaynaklanmış olabilir veya en

azından incelenen örnek kütle için durumun böyle olduğunu ortaya koymaktadır. Genel örnek kütlede ilişki bulunamaması üzerine bu kez önerti değişkeni olan cinsiyet faktörü temel alınarak ilişkisellik veya etkisellik kadın ve erkek grupları için ayrıca test edilmiş ve bu analizde de tahmin değişkeni olan duygusal zekâ puanlarının öz-saygınlık puanlarını yordamada bir etken olamayacağı belirlenmiştir. Genel etkisizlik değerlemesi cinsiyet faktörünün düzeyleri için de aynı çıkmıştır. Böyle bir durumda konu cinsiyet faktöründen bağımsız olarak iki kavramsal yapı arasındaki ilişkilerin birbirinden bağımsız olduğunu ortaya koyacak niteliktedir. Bu bulgunun başka araştırmalarla doğrulanmasına ve hatta aynı üniversite öğrencilerinde daha sonraki yıllarda başka araştırmalar yapılarak sınanmasına ihtiyaç vardır. Basit doğrusal regresyon analizi, çoklu regresyon analizi, ANCOVA ve t-testi ile değişik düzeylerde yapılan analizlerde sonuç değişmemiştir.

Önceki araştırma bulgularıyla karşılaştırma. Gerçekleştirilen bu araştırmadaki bulguların tersine önceki araştırmalarda kadınların duygusal zekâları erkeklerinkinden daha yüksek çıkmıştır (Jenaabadi, 2014). Tajeddini, (2014) yapmış olduğu araştırmasında DZ ile öz-saygınlık arasındaki ilişkilerin 0,43 oranında olduğunu bulmuştur (Tajeddini, 2014). Bu oldukça yüksek bir rakamdır ve bu nedenle konunun daha ileri düzeyde araştırmalarla sorgulanmasına ihtiyaç vardır. Bununla birlikte bir araştırmada olumlu yönde güçlü ilişkinin var olduğunun belirlenmesi ve başka bir araştırmada hiç ilişki olmadığının bulunması katılımcı profili, araştırma uygulamalarının yeknesaklığı, öğrencilerin devam ettikleri sınıf düzeyi ve bu tür araştırmalara verdikleri yanıtların güvenilirliğiyle de ilgili olabilir. Konu bu haliyle yeni araştırmalara açık haldedir ve yeni sınamaların yapılması gerekmektedir.

Bulguların geçerliliği, parazit⁸ değişkenler ve diğer kısıtlar. Bulguların geçerliliğini ve araştırmanın genel olarak güvenilirliğini etkileyen kısıtlar belirli maddeler halinde sıralanabilir: (1) Araştırmanın sonuçları tek bir üniversiteden elde edilen verilere dayalı olduğundan dikkatle ve ihtiyatla ele alınmalıdır. Bu üniversitede okuyan öğrencilerin ancak 0,03'lük bir bölümüne ulaşılmıştır. Bulgular bir ön yordama, ön tahmin niteliğindedir. Çalışmanın sonuçsal geçerliliğinin ortaya konabilmesi için farklı üniversite öğrencileri üzerinde ve daha büyük örnek kütlelerde sınanması gerekmektedir. (2) Araştırma modelinde öz-saygınlığın duygusal zekâ faktöründen etkilendiği tezi ele alınmıştır. Fakat öz-saygınlığı başka bağımsız faktörler de etkiliyor olabilir. Önemli bir bağımsız değişkenin şu veya bu nedenle model dışında kalması elde edilen regresyon katsayılarının güvenilirliğini düşürme özelliğine sahiptir. Öz-saygınlığı

⁸ Parazit değişken (confounding): Araya girerek bağımlı ve bağımsız değişkenlerin her ikisini de etkileyebilen, ilişkileri bozan veya bulanıklaştıran değişken.

etkileyen “üniversite giriş puanı” gibi diğer karıştırıcı veya parazit değişkenlerin modele alınmaması elde edilen ilişkisizlik sonucunun ihtiyatla değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu açıdan ileride yapılacak araştırmalarda bağımsız değişken olarak duygusal zekâ, cinsiyet ve üniversite giriş puanı faktörlerinin hep birlikte regresyon analizine alınması daha sağlıklı sonuçlar verebilir. (3) Mevcut kısa zaman içinde gerçekleştirilen bu araştırma özellikle üniversitenin birinci sınıf öğrencilerinin görüşlerini yansıtması açısından önemlidir. (4) Yapısal eşitlik modelinde duygusal zekâ ölçeğinde beş alt boyut bulunmasına karşın öz-saygınlık ölçeğinin tek boyutlu olması “yetersiz tanımlama” sorununu gündeme getirmektedir. Ölçüm modellerinde “üç ölçüm verisi” kuralına göre, her bir gizli değişken veya kavramsal yapı en az üç ölçüm verisi içermelidir (Rigdon, 2018). Bunu, her gizli değişkenin en az üç boyuta sahip olması ve bu boyutlara ilişkin bileşik değişken verisi içermelidir şeklinde anlayabiliriz. “İki ölçüm verisi” kuralına göre ise gizli kavramsal yapı en az iki alt boyuta ait ölçüm verisi içermesi ve bir yapının *tanımlanmış* sayılabilmesi için başka bir yapıyla korelasyon içinde olması gerekir (Rigdon, 2018). (5) Bir diğer kısıt regresyon analizine ait ön koşulların karşılanma durumuyla ilgilidir. Özellikle “hata değerlerinin normal dağılması” ve “varyansların eşitliği” kuralı önemlidir. Kesitsel araştırma verilerine regresyon analizi yöntemi uygulandığı zaman yönsellik⁹ / etkisellik konusunda R^2 değerlerini dikkate alarak kesin ve iddialı konuşmak oldukça zordur. Etkisellik veya nedenselliğe dayanan hipotezleri test eden regresyon analizi yaklaşımındaki bir diğer sorun *boşlanan¹⁰ değişken yanlılığı¹¹* olgusudur. Bu araştırmada da en azından öğrencilerin “üniversiteye giriş puanları” faktörünün bağımsız değişken olarak modele alınması gerekirdi. Fakat sadece “tahminselliği” belirlemek amacıyla yapılan araştırmalarda bilim insanı “gerçek R^2 değerinin” peşinde değildir. Öyle de olsa, daha sonraki araştırmalarda “boşlanan değişkenleri” araştırma modeline alarak analizin tahmin gücünü artırabilir. Bu aşamada modele alınması gereken bir değişken modele alınmadığı için regresyon katsayısının yanlış çıkmış olabileceği düşüncesiyle ilgili yapılacak fazla bir şey yoktur. Çünkü araştırmacılar nedensellik iddiasında değildirler. Sadece bağımsız değişken olan duygusal zekâ faktörünün öz-saygınlığı yordama gücü hakkında önsel bilgi edinmeye çalışmaktadırlar (Allison, 2018).

⁹ Yönsellik: Bağımsız değişkenlerden bağımlı değişkene doğru bir etki olduğu ilişkisi. Veya bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni etkilediği varsayımı.

¹⁰ Boşlanan: İhmal edilen, unutilan veya yeterince araştırma yapılmadığı için, kuramda dikkatli bir inceleme ve sorgulama yapılmadığı için gözden kaçırılan ve bu nedenlerle modele alınması unutilan değişken.

¹¹ Boşlanan değişken yanlılığı (*Omitted variables*): Boşlanan veya unutilan değişken nedeniyle elde edilen regresyon katsayısı tahmin değerinin gerçeği “tam” olarak değil, yanlış olarak göstermesi.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar. Bu araştırma öğrencilerin duygusal zekâlarının onların öz-saygınlıklarını ne ölçüde etkilediğini belirlemek üzere gerçekleştirilmiştir. Nedensellik amaçlı değil, iki kavramsal yapı arasındaki ilişkileri saptamak amaçlıdır. Duygusal zekânın öz-saygınlığı yordama etkisi aynı zamanda cinsiyet faktörünün düzeylerine göre de ele alınmıştır. Araştırma bulgularına göre duygusal zekânın öz-saygınlık üzerinde etkisi yoktur. İki kavramsal yapı arasındaki ilişkiler 0,001 gibi “hiç” düzeyindedir. Cinsiyet faktörünün düzeyine göre de ilişki yapılarında bir değişiklik saptanmamıştır. Sonraki araştırmacıların duygusal zekâ ve öz-saygınlık araştırmalarında araştırma modelini genişleterek üniversiteye giriş puanlarını da dikkate almaları yararlı olabilir. Çünkü öğrencilerin giriş sıralaması ile öz-saygınlıkları arasında bir ilişki olabilir. Bu araştırmada başlangıçta düşünülmemeyen ve değerlendirilmeyen bu olgunun dikkate alınması ve üniversiteye giriş başarısı ile öz-saygınlık arasında bir ilişki olduğunu ortaya koyması halinde duygusal zekâ ile öz-saygınlık arasındaki ilişkiler daha anlamlı bir çerçeveye oturabilir.

Öneriler. Duygusal zekânın öz-saygınlığı yordama etkisi ve iki kavram arasındaki ilişkilerin daha net bir şekilde ortaya konabilmesi için uzun dönemli sınanmasına gereksinim vardır. İki kavramsal yapı arasındaki etkisellik ve ilişkiselliğin belirlenmesinde araştırma modeline öğrencilerin üniversite giriş puanları, sosyal kulüp etkinliği, arkadaş çevrelerinin zenginliği, boş zaman uğraşları gibi faktörlerin de katılması olgunun daha iyi betimlenmesine katkı sağlayacaktır. Sonraki araştırmacılar için; duygusal zekâ faktörünün bilimsel araştırmalarda yoğun kullanılan bir ölçek aracılığıyla ölçülmesinin yararlı olacağı, daha büyük örnek kütlelerle çalışılmasının daha sağlıklı sonuçlar verebileceği ve duygusal zekâ- öz saygınlık ilişkisinin üniversite son sınıf öğrencileri üzerinde sınanmasının daha anlamlı olacağını belirtmek gerekir.

KAYNAKÇA

- Allison, P. (2018, 4 6). *Prediction vs. causation in regression analysis*. 2 28, 2018 tarihinde <https://statisticalhorizons.com/prediction-vs-causation-in-regression-analysis> adresinden alındı
- Babu, M. S. (2008). *Self-Esteem and Emotional Intelligence among B.Ed Trainees of Tsunami Affected Coastal Belt*. 2 2, 2018 tarihinde <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED500834.pdf> adresinden alındı
- Bacon, A. M., Lenton-Maughan, L., & May, J. (2018). Trait emotional intelligence and social deviance in males and females. *Personality and Individual Differences*, 122(2018), s. 79-86.
- Bibi, S., Saqlain, S., & Mussawar, B. (2016). Relationship between Emotional Intelligence and Self Esteem among Pakistani University Students. *Journal of Psychology & Psychotherapy*, 6(4), s. 1-6.
- Boduszek, D., Hyland, P., Dhingra, K., & Mallett, J. (2013). The factor structure and composite reliability of the Rosenberg Self-Esteem Scale among ex-prisoners. *Personality and Individual Differences*(55), 877-881.
- Bukhari, S. R., Fatima, S. I., Rashid, A., & Saba, F. (2017). Emotional Intelligence and Self Esteem in Male and Female School Students. *The International Journal of Indian Psychology*, 4(2), s. 1-9.
- Chen, G., Gully, S. M., & Eden, D. (2004). General self-efficacy and self-esteem: toward theoretical and empirical distinction between correlated self-evaluations. *Journal of Organizational Behavior*(25), 375-395.
- Cheung, C.-K., Cheung, H. Y., & Hue, M.-T. (2015). Emotional Intelligence as a Basis for Self-Esteem in. *The Journal of Psychology*, 1 (149), s. 63-84.
- Chung, J. M., Hutteman, R., Aken, M. A., & Denissen, J. J. (2017). High, low, and in between: Self-esteem development from middle childhood to young adulthood. *Journal of Research in Personality*(70), 122-133.
- Ciarrochi, J., PDeane, F., & Anderson, S. (2002). Emotional intelligence moderates the relationship between stress and mental health. *Personality and Individual Differences*, 32(2).
- "Control Tables". (t.y.). *Control Tables*. 3 30, 2018 tarihinde http://groups.chass.utoronto.ca/pol242/Labs/LM-7A/LM-7A_content.htm adresinden alındı
- Crump, M. J., Price, P. C., Jhangiani, R., Chiang, I.-C. A., & Leighton, D. C. (2017). *Research methods for psychology*. 4 6, 2018 tarihinde <https://crumplab.github.io/ResearchMethods/measurement.html> adresinden alındı
- Çerkez, Y. (2011). Investigation of the Predictors of Anxiety and Self-esteem in a Sample of University Students. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*(10), 11-18.
- Erdoğan, Y. (2008). Duygusal zekanın bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Electronic Journal of Social Sciences*, 7(23), s. 62-76.
- Fischer, A. H., M. E., & Broekens, J. (2018). *Gender differences in emotion perception and self-reported emotional intelligence: A test of the emotion sensitivity hypothesis*. 3 26, 2018 tarihinde <https://doi.org/10.1371/journal> adresinden alındı
- Fischer, A., & Manstead, A. (2000). The Relation Between Gender and Emotion in Different Cultures. A. Fischer içinde, *Gender and Emotion* (s. 71-96). Cambridge: Cambridge University Press.
- Fromont, A., Haddad, S., Heinmüller, R., Dujardin, B. T., & Casini, A. (2017). Exploring the validity of scores from the Rosenberg Self-Esteem Scale (RSES) in Burundi: A multi-strategy approach. *Journal of Psychology in Africa*, 27(4), 316-324.
- Gana, K., Saada, Y., Bailly, N., Joulain, M., Hervé, C., & Alaphilippe, D. (2013). Longitudinal factorial invariance of the Rosenberg Self-Esteem Scale: Determining the nature of method effects due to item wording. *Journal of Research in Personality*(47), 406-416.

- Hajek, A., & König, H.-H. (2017). Does informal caregiving affect self-esteem? Results from population-based study of individuals aged 40 and over in Germany from 2002 to 2014. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 1-9.
- Hasanvand, B., & Khaledian, M. (2012). The Relationship of Emotional Intelligence with Self-esteem and Academic Progress. *International Journal of Psychology and Behavioral Sciences*, 2(6), s. 231-236.
- Heatherston, T. F., & Wyland, C. L. (2003). Assessing self-esteem. S. J. Lopez, & C. Snyder. içinde, *Positive psychological assessment : a handbook of models and measures* (s. 219-233). Washington: American Psychological Association.
- Hirschmüller, S., Schmukle, S. C., Krause, S., Back, M. D., & Egloff, B. (2017). Accuracy of Self-Esteem Judgments at Zero Acquaintance. *Journal of Personality*, 1-12.
- Honmore, V. M., & Jadhav, M. G. (2017). Self-efficacy and emotional intelligence among college youth with respect to family type and gender. *Indian Journal of Positive Psychology*, 8(4), s. 587-590.
- Itzkovich, Y., & Dolev, N. (2017). The Relationships between Emotional Intelligence and Perceptions of Faculty Incivility in Higher Education. Do Men and Women Differ? *Current Psychology*, 36(2017), s. 905-918.
- Jenaabadi, H. (2014). Studying the relation between emotional intelligence and self. *114 (2014) (114)*, s. 203 – 206 .
- Johnson, P. (2012). The prevalence of low self-esteem in an intellectually disabled forensic population. *Journal of Intellectual Disability Research*, 56(3), 317-325.
- Katyal, S., & Awasthi, E. (2005). Gender differences in emotional intelligence among adolescents of Chandigarh. *Journal of Human Ecology*, 17(2), s. 153-155.
- Kong, F. (2017b). The validity of the Wong and Law Emotional Intelligence Scale in a Chinese sample: Tests of measurement invariance and latent mean differences across gender and age. *Personality and Individual Differences*, 116 (2017).
- Kong, F., Zhao, J., & You, X. (2012). Emotional intelligence and life satisfaction in Chinese university students: The mediating role of self-esteem and social support. *Personality and Individual Differences*(53), 1039-1043.
- Lia, J., Hana, X., Wangb, W., Sunc, G., & Chengd, Z. (2018). How social support influences university students' academic achievement and emotional exhaustion: The mediating role of self-esteem. *Learning and Individual Differences*(61), 120-126.
- Lonnqvist, J.-E., Verkasalo, M., Helkama, K., Andreyeva, G. M., Bezmenova, I., Rattazzi, A. M., Stetsenko, A. (2009). Self-esteem and values. *European Journal of Social Psychology*(39), 40-51.
- Marshall, S. L., Parker, P. D., Ciarrochi, J., & Heaven, P. C. (2014). Is Self-Esteem a Cause or Consequence of Social Support? A 4-Year Longitudinal Study. *Child Development*, 85(3), 1275-1291.
- Martín-Albo, J., Núñez, J. L., Navarro, J. G., & Grijalvo, F. (2007). The Rosenberg self-esteem scale: translation and validation in university students. *The Spanish Journal of Psychology*, 10(2).
- Mayer, J. D., & Cobb, C. D. (2000). Educational Policy on Emotional Intelligence: Does it Make Sense? *Educational Psychology Review*, 12(2), s. 163-183.
- Moksnes, U. K., & Espnes, G. A. (2012). Self-esteem and emotional health in adolescents – gender and age as potential moderators. *Scandinavian Journal of Psychology*(53), 483-489.
- Moser, M. A. (2017). *An exploration of the relationship between principal leadership, emotional intelligence, and student achievement*. 4 6, 2018 tarihinde https://etd.ohiolink.edu:https://etd.ohiolink.edu/!etd.send_file?accession=bgsu1490794752107701&disposition=inline adresinden alındı
- NHS. (2018). *(EI) Emotional intelligence questionnaire*. 3 23, 2018 tarihinde www.drugsandalcohol.ie:https://www.drugsandalcohol.ie/26776/1/Emotional_intelligence_questionnaire-LAL1.pdf adresinden alındı
- Ong, A. D., & Dulmen, M. H. (2007). *Oxford handbook of methods in positive psychology*. Oxford : Oxford University Press.

- Ożańska-Ponikwia, K. (2017). Are women more emotionally skilled when it comes to expression of emotions in the foreign language? Gender, emotional intelligence and personality traits in relation to emotional expression in the L2. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 20(5), s. 529–541. <https://www.tandfonline.com>: <http://www.tandfonline.com/loi/rbeb20> adresinden alınmıştır
- Petrides, K. V., & Furnham, A. (2000b). Gender differences in measured and self estimated trait emotional intelligence. *Sex Roles*, 42(5/6), s. 449-460.
- Petrides, K. V., & Furnham, A. (2006). The role of trait emotional intelligence in a gender-specific model of organizational variables. 36(2), s. 552–569.
- Piccolo, R. F. (2008). Self-esteem and Extrinsic Success: Test of a Dynamic Model. *Applied Psychology: An International Review*, 57(2), 204-224.
- Ping, R. A. (2018). *Testing latent variable models with survey data*. 4 5, 2018 tarihinde <http://www.wright.edu>: <http://www.wright.edu/~robert.ping/lv/vi.doc> adresinden alındı
- PsyToolkit. (2018). *Emotional Intelligence*. 3 23, 2018 tarihinde www.psytoolkit.org: <https://www.psytoolkit.org/survey-library/emotional-intelligence.html> adresinden alındı
- Rahimi, M. (2016). The relationship between emotional intelligence, self-esteem, gender and educational success. *Management Science Letters*, 6(2016), s. 481–486.
- Raj, R. I. (2015). *How is causal analysis different from regression analysis?* 4 9, 2018 tarihinde https://www.researchgate.net/post/How_is_causal_analysis_different_from_regression_analysis adresinden alındı
- Rigdon, E. (2018, 3 26). *The Problem of Identification*. <http://www.gsu.edu/~mkteer/identifi.html> adresinden alınmıştır
- Robins, R. W., Hendin, H. M., & Trzesniewski, K. H. (2001). Measuring global self-esteem: construct validation of a single-item measure and the rosenberg self-esteem scale. *Personality and Social Psychology*, 27 (2), s. 151-161.
- Rosete, D., & Ciarrochi, J. (2005). Emotional intelligence and its relationship to workplace performance outcomes of leadership effectiveness. *Leadership & Organization Development Journal*, 26(5), s. 388-399.
- Salavera, C., Usan, P., & Jarie, L. (2017). Emotional intelligence and social skills on self-efficacy in Secondary Education students. Are there gender differences? *Journal of Adolescence*, 60(2017), s. 39-46.
- Salerno, L., Ingoglia, S., & Coco, G. L. (2017). Competing factor structures of the Rosenberg Self-Esteem Scale (RSES) and its measurement invariance across clinical and non-clinical samples. *Personality and Individual Differences*(113), 13-19.
- Sarı, S. A., Bilek, G., & Çelik, E. (2018). Test anxiety and self-esteem in senior high school students: a cross-sectional study. *Nordic Journal of Psychiatry*, 72(2), 84-88.
- Schmitt, D. P., & Allik, J. r. (2005). Simultaneous administration of the rosenberg self-esteem scale in 53 nations: exploring the universal and culture-specific features of global self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89(4), s. 623– 642.
- Schutte, N. S., & Malouff, J. M. (2012). Priming ability emotional intelligence. *Intelligence*, 40(2012), s. 614–621.
- Seena, N. S., & Sundaram, S. (2018). The efficacy of psycho-spiritual intervention on emotional intelligence, spiritual intelligence and psychological resilience among maltreated juvenile girls. *Indian Journal of Health and Well-being*, 9(1), s. 125-130.
- Souza, A. C., Alexandre, N. M., & Guirardello1, E. d. (2017). Psychometric properties in instruments evaluation of reliability and validity. *Applications of Epideomology*, 26(3), 1-10.
- Sujatha, B. (2015). A Study On Relationship Between Emotional Intelligence And Self-Esteem Among Secondary School Children. *Journal of Business Management & Social Sciences Research*, 4(11), s. 631-634.
- Şencan, H. (2005). *Güvenilirlik ve Geçerlilik*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Tajeddini, R. (2014). Emotional Intelligence and Self Esteem among Indian and Foreign Students. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 3(6), s. 16-25.

- Tajpreet, K., & Maheshwari, S. K. (2015). Relationship of emotional intelligence with self- esteem among adolescents. *Indian Journal of Psychiatric Nursing, 10*(1), s. 1-6.
- Tamannaifar, M. R., Sedighi, A., & Salami, M. (2010). Correlation between emotional intelligence, self-concept and self-esteem with academic achievement. *Iranian Journal of Educational Strategies, 3*(3), s. 121-126.
- Tukuş, L. (2010). *Benlik Saygısı Değerlendirme Ölçeği Kısa Formu Türkçe Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Vahedi, S., & Yari-Sis, M. (2016, Jul-Aug). Prediction of female college students' self-esteem based on their moral identity and attachment styles. *Fundamentals of Mental Health, 18*(4), 227-33.
- Waltz, C. F., Strickland, O. L., & Lenz, E. R. (2017). *Measurement in nursing and health research*. New York: Springer.
- Webster, G. D., Smith, C. V., Brunell, A. B., Paddock, E. L., & Nezlek, J. B. (2016). Can Rosenberg's (1965) Stability of Self Scale capture within-person self-esteem variability? Meta-analytic validity and test-retest reliability. *Journal of Research in Personality*(69), 156-169.
- "When should". (2018). *When should one use multiple regression with dummy coding vs. ANCOVA?* 30, 2018 tarihinde <https://stats.stackexchange.com/questions/14246/when-should-one-use-multiple-regression-with-dummy-coding-vs-ancova> adresinden alınmıştır
- Zeigler-Hil, V., Besser, A., Myers, E. M., Southard, A. C., & Malkin, M. L. (2012). The Status-Signaling Property of Self-Esteem: The Role of Self-Reported Self-Esteem and Perceived Self-Esteem in Personality Judgments. *Journal of Personality, 81*(2), 209-220.
- Zou, J. (2014). Associations Between Trait Emotional Intelligence and Loneliness in Chinese Undergraduate Students: Mediating Effects of Self-Esteem and Social Support. *Psychological Reports: Mental & Physical Health, 114*(3), 880-890.